

Народної Республіки періоду Директорії: Автореф. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / Національна академія оборони України. – К., 2004. – 20 с. 12. Муковський І. Внесок українського народу в Перемогу // Військо України. – 1996. – № 3–4. – С. 30–31. 13. Літопис УПА: У 2-х т. – Торонто–Львів, 1992–1993. 14. Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 р. “Про військові формування на Україні” // В.І. Кириленко, М.І. Карпенко, Ю.А. Поніматченко. 15. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. – К.: «Академвидав», 2004. – 656 с. 16. Закон України від 25.03.1992 року № 2232-ХІІ “Про загальний військовий обов’язок і військову службу” / ГДА МОУ. Фонд 3697 (Управління справами Міністерства оборони України (військова частина А 0132); з 03.12.1997 року – Адміністрація Міністерства оборони України). Опис 31035. Спр.3. – Закони України, інв. 4. (1.1). 17. Прокоф’єв Ю. Стан і перспективи освіти майбутніх офіцерів українського війська на сучасному етапі // Розбудова держави. – 1993. – №7. – С. 9–11. 18. Проценко О. Виховна робота у війську – складова системи виховання української нації / Військо України. – 1998. – № 1–2. – С. 4–7. 19. Директива Начальника Генерального штабу Збройних сил України від 01.04.1994 р. № 115/1/2585 “Про проведення організаційних заходів”. – К.: МО України, 1994. 20. Наказ начальника управління Соціально-психологічної служби Міністерства оборони України від 15.11.1993 р. № 51 “Про заохочення авторської групи телефільму “Укрбат” / ГДА МОУ. Спр.2. – Накази начальника СПС ЗСУ – начальника СПУ МОУ з № 1–61. 21. Шульга М. А ми тую “Червону калину” підіймемо // Військо України. – 1995. – № 1–2. – С. 44. 22. Горішняк В. Фесрверк армійського гумору // Військо України. – 2001. – № 5–6. – С. 48.

УДК 355.48: 37(477)»1991/2008

Г.О. Гозуватенко

Львівський інститут Сухопутних військ
Національного університету “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК (СИЛ) В УМОВАХ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

© Гозуватенко Г.О., 2008

Проаналізовано розкриття головних чинників, що впливають на морально-психологічне забезпечення військ (сил) в умовах реорганізації Збройних сил України.

Opening the main factors, what influences on moral and psychology consisting of military men in period of reorganization of Ukrainian army.

Зарубіжний і вітчизняний воєнний досвід свідчить про те, що закони збройної боротьби на сучасному етапі розвитку військової справи, як це завжди було в історії війн і воєнних конфліктів, насамперед залежать від ходу і результатів бойової підготовки, від боєздатності та кількості військ (сил), рівня підготовки командирів, бойової майстерності особового складу, від наявності та можливостей бойової техніки і зброї, запасів і ресурсів, від морально-політичного, психологічного стану, дисциплінованості особового складу. Недооцінка будь-якого з цих чинників може призвести до поразки Збройних сил у сучасній війні (збройному конфлікті). Це вимагає здійснення разом з оперативним (бойовим), технічним, тиловим і медичним забезпеченням такого виду забезпечення підготовки та застосування військ (сил) як морально-психологічне, яке є істотним чинником підтримання боєздатності військ, обов’язковою умовою успішного виконання бойових завдань і перемоги у сучасній війні. Проте, на жаль, у вітчизняній воєнно-історичній науці цьому питанню приділяється дуже мало уваги. В Україні фактично відсутні наукові дослідження з цієї проблематики. Тому автор статті поставив за мету деякою мірою заповнити цю прогалину.

Як свідчать існуючі джерела, МПЗ бойових дій – це комплекс заходів державного і воєнного керівництва щодо формування високого морально-психічного стану, бойових і психічних якостей усього населення України та її Збройних сил для забезпечення обороноздатності держави у воєнний час, максимального зниження бойових психічних втрат у військах, перехоплення і утримання морально-психічної переваги над противником з метою ефективного виконання бойових завдань [1].

Досвід організації виховної роботи в Українській армії за період 1991–2008 рр. показав, що основними напрямками МПЗ є:

формування у військовослужбовців наукового світогляду, менталітету українського народу, усвідомлення внутрішньої та зовнішньої політики держави, свідомого ставлення до мети, призначення та завдань Збройних сил України, розвиток патріотичної свідомості, духовної готовності до захисту Батьківщини;

розвиток в особового складу високих морально-психологічних і бойових якостей, звичок до суворого дотримання норм і правил загальнолюдської моралі та воїнського етикету, чесності, гуманізму, колективізму, товариства та взаємодопомоги, довіри до командирів і начальників, дисциплінованості, прагнення до удосконалення бойової майстерності та виконання за будь-яких умов бойового завдання;

формування та підтримка у особового складу високої психічної стійкості та готовності, здатності ефективно діяти в екстремальній обстановці, стійко переносити труднощі та тягар військової служби, виявляти рішучість, ініціативу, самостійність і бойову активність під час виконання бойових завдань;

сприяння зміцненню психічного, психофізіологічного і фізичного здоров'я військовослужбовців, розвиток у них витривалості, спритності, швидкості, здатності діяти в умовах великих моральних, фізичних, психічних і психофізіологічних навантажень, підвищення стійкості організму до впливу стрес-факторів й умов бойової діяльності, формування стійких вольових якостей;

психологічна допомога і реабілітація військовослужбовців, що отримали бойові, психічні травми, надання їм соціальної та правової допомоги;

формування у військовослужбовців правової свідомості, глибокої поваги до законів України та Кодексу учасника бойових дій, правопорядку, який підтримується у Збройних силах України, розуміння необхідності їх суворого виконання;

створення у військах (силах) соціально-правових умов, які забезпечують виконання військовослужбовцями своїх функціональних обов'язків, дотримання та реалізація усіх правових і соціальних гарантій, які передбачені Конституцією та чинним законодавством України для військовослужбовців і членів їхніх сімей у воєнний час;

виховання у військовослужбовців загальної культури поведінки, формування у військових колективах здорових взаємовідносин, організація духовно-змістовного дозвілля та відпочинку особового складу, його культурного обслуговування і соціальна реабілітація;

організація активної протидії інформаційно-психологічному впливу противника на особовий склад наших військ (сил).

Згідно з даними [2–3], зазначені напрямки МПЗ реалізувалися органами виховної роботи шляхом здійснення: інформаційно-пропагандистського забезпечення; психологічного забезпечення; воєнно-соціальної роботи; культурно-виховної роботи; інформаційно-психологічної протидії. Причому варто зазначити, що у контексті завдань морально-психологічного забезпечення важливе значення мали сукупність завдань воєнно-соціальної роботи, яка організовувалася у військових підрозділах з метою створення соціально-правових обставин для успішного і ефективного виконання військовослужбовцями своїх функціональних обов'язків в умовах бойових дій, реалізації прав і пільг військовослужбовців, працівників Збройних сил України, членів їх сімей, дотримання моральних принципів поведінки, норм міжнародного гуманітарного права, підтримання високої дисципліни, організованості та порядку.

Як підтвердила практика, ця робота допомагала вирішувати завдання формування і розвитку бойової згуртованості військових підрозділів на підґрунті забезпечення правової захищеності військовослужбовців, дружби, військового товариства, взаємодопомоги в умовах бою, зміцнення військової дисципліни, єдиноначальності, безумовного виконання наказів командирів і начальників, досягнення високої організованості та виконавчої дисципліни особового складу. Особлива увага зверталася на збереження військової та державної таємниці.

Під час наукового пошуку також встановлено, що ефективність МПЗ залежала від: кваліфікації та рівня підготовки фахівців, стану його матеріально-технічної бази, обґрунтованого вибору об'єктів (напрямів) зосередження основних зусиль;

постійної готовності сил і засобів МПЗ до виконання завдань, створення, поновлення та умілого використання його резервів сил і засобів;

узгодженого застосування сил та засобів МПЗ центрального підпорядкування, видів Збройних сил України, оперативних командувань, об'єднань, з'єднань і військових частин, сил і засобів родів військ (сил) та спеціальних військ, які виконують завдання в його інтересах, сил і засобів інших військових формувань України, державних і місцевих органів влади;

чіткого розподілу завдань між виконавцями, рішучості та наполегливості у виконанні прийнятих рішень, оперативного реагування на зміни обстановки;

розроблення і впровадження в життя нових методів і форм МПЗ, а також оснащення військ (сил) новими технічними засобами виховання і поліграфії.

Це підтверджено документами Головного управління виховної роботи МО України [4–6].

Отже, враховуючи вищезазначене, можемо сказати, що МПЗ спрямоване на підтримання високої боєздатності та готовності військ до виконання бойових завдань шляхом створення високого морально-психологічного стану власних військ і морально-психологічного приголомшення військ противника. Результатом МПЗ є високий моральний дух чи високий морально-психологічний стан населення і військовослужбовців України як складова бойового потенціалу держави та її Збройних сил, який характеризує всебічну готовність і здатність як окремого військовослужбовця, так і усіх Збройних сил України до виконання поставлених бойових завдань воєнного часу із захисту територіальної цілісності та недоторканості України.

Стосовно управління морально-психологічним забезпеченням, то воно, як показав історичний досвід, здійснюється в загальній системі військового управління особисто командиром (начальником) через структури виховної роботи. Воно під час підготовки та ведення бойових дій повинно забезпечити повне використання морально-психологічного потенціалу своїх військ для виконання поставлених перед ними бойових завдань у встановлені терміни. Характер їх діяльності визначається наказами та директивами Міністра оборони України, начальника Генерального штабу Збройних сил України та низкою інших документів. Концепція виховної роботи у Збройних силах та інших військових формуваннях України виступає головним орієнтиром у замислах і створенні системи МПЗ конкретною частиною, підрозділом. Управління морально-психологічним забезпеченням має відбуватися в єдиному комплексі з іншими видами забезпечення життєдіяльності військ.

Управління МПЗ включає:

добування, збирання, вивчення й аналіз соціально-політичної обстановки, оцінку морально-психологічного стану своїх військ і військ противника, можливого інформаційного і пропагандистського впливу противника на наші війська і населення тих районів, де вони дислокуються, його наслідків;

визначення основних напрямків МПЗ;

постановку завдань;

організацію та підтримання взаємодії, стійкої роботи системи управління структурами виховної роботи;

організацію та проведення заходів щодо забезпечення військ центральними та військовими періодичними виданнями, культурно-просвітницьким майном, технічними засобами виховання та поліграфії;

безпосереднє управління діями структур виховної роботи під час виконання ними заходів МПЗ;

керівництво підготовкою структур виховної роботи;

організацію та здійснення контролю і допомоги та інші заходи.

Отже, можемо сказати, що питання організації управління МПЗ складається з таких складових, як: розподіл офіцерів органу виховної роботи по командних пунктах і елементах бойового порядку, організація зв'язку в інтересах забезпечення, порядок поповнення втрат технічних засобів інформації та виховання, порядок інформаційного забезпечення підрозділів, термін доповідей про роботу щодо МПЗ бойових дій, взаємодія зі штабом, начальниками служб, приданими та підпорядкованими частинами і підрозділами, місцевими органами влади та управління. Керівництво МПЗ під час підготовки і ведення операцій (бойових дій) здійснюється з пунктів управління: командних (основних), запасних командних, тилових і допоміжних.

На командному пункті (основному пункті управління) доцільно мати:

групу напрямів;

групу (офіцера) пропаганди та інформації;

групу (офіцера) психологічного забезпечення.

На запасному командному пункті може бути створена група загального планування та організації МПЗ, яка здійснюватиме свою роботу, як правило, під керівництвом заступника начальника управління (відділу) виховної роботи.

На тиловому пункті управління доцільно мати:

групу (офіцера) забезпечення поповнення втрат офіцерів органів виховної роботи;

групу (офіцера) забезпечення технічними засобами виховання та поліграфії;

мобільну агітаційно-пропагандистську групу.

Отже, управління МПЗ під час бойових дій має забезпечувати повне використання морально-психологічного потенціалу своїх військ для виконання поставлених перед ними бойових завдань у встановлений термін.

1. Психологическая работа в войсках (силах): опыт и пути совершенствования: Сборник методических материалов / Под ред. В.Н. Ремарчука. – М.: Штаб по координации военного сотрудничества государств СНГ, 2002. – 34 с. 2. Морально-психологічне забезпечення у Збройних силах України: Навч.-метод. посібник / В.Г. Безбах, В.Г. Воякін, В.М. Вилко, О.В. Гаврис, С.П. Гончар, М.І. Онищук, В.К. Філіпов. – К.: НАОУ, 2002. – 232 с. 3. Мандрагеля В.А. Моральне виховання та соціально-етичні аспекти управління та менеджменту в арміях Заходу. – К.: Академія ЗС України. – 1997. – 222 с. 4. Дьяконов В.Г. Об опыте морально-психологического обеспечения контртеррористической операции // Военная мысль. – 2001. – №3. – С. 10–14. 5. Безбах В.Г. Проблеми та шляхи реформування морально-психологічного забезпечення військової служби в системі завдань "Оборонного огляду" // Зб. матеріалів наук.-практ. конф. "Система морально-психологічного впливу на особовий склад ЗС України: тенденції розвитку". – Ч. 1. – К.: ВГІ НАОУ. – 2003. – С. 5 – 18. 6. Афонін Е.А. Становлення Збройних сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми. – К.: Інтерграфік, 1994. – 304 с.